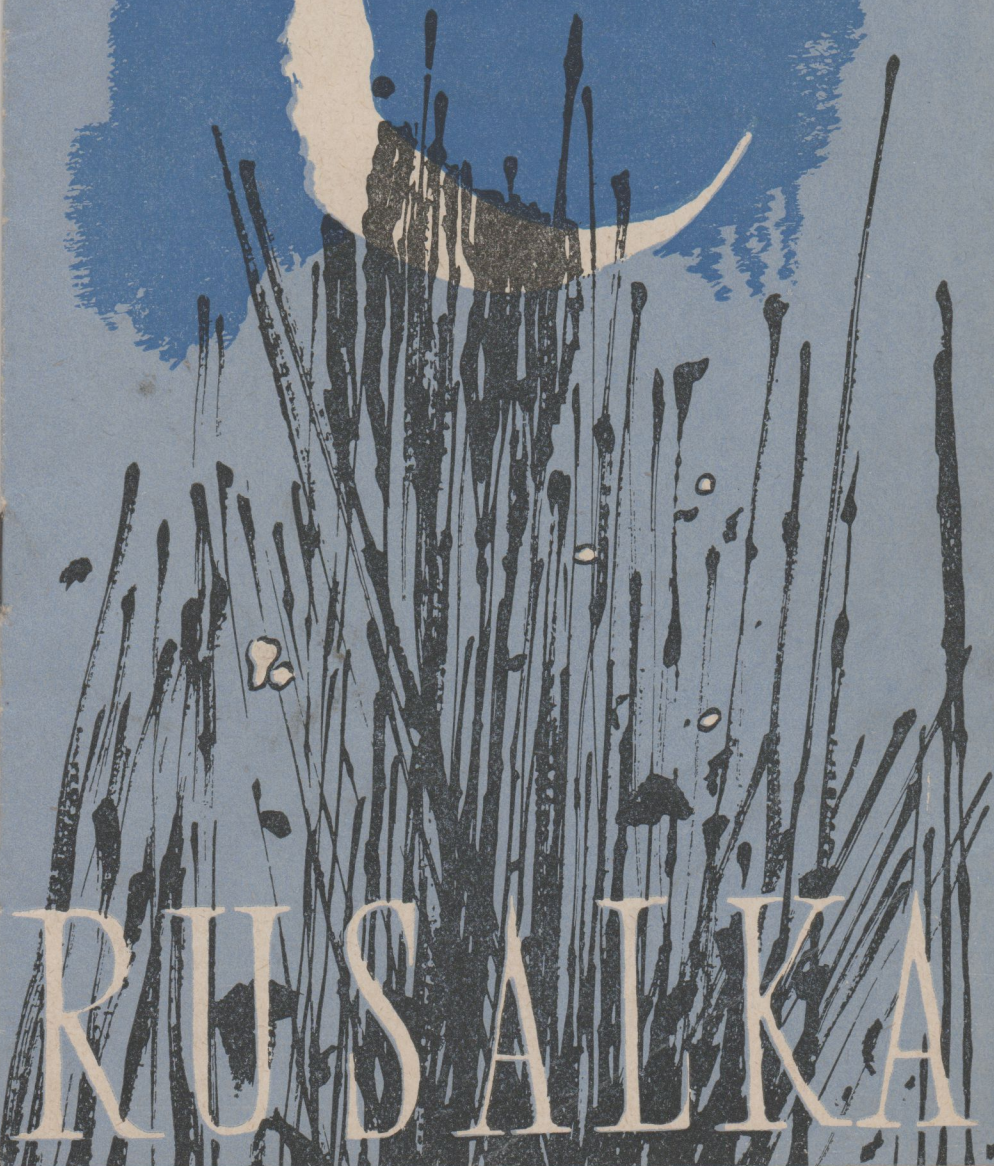

ANTONÍN DVOŘÁK

RUSALKA

RUSALKA:

Měsíčku na nebi hlubokém,
světlo tvé daleko vidí,
po světě bloudíš širokém,
díváš se v příbytky lidí.
Měsíčku, postůj chvíli,
řekni mi, kde je můj milý!

Řekni mu, stříbrný měsíčku,
mé že jej objímá rámě,
aby si aspoň chvíličku
vzpomenul ve snění na mě.
Zasvěť mu do daleka,
řekni mu, kdo tu naň čeká!

O mně-li duše lidská sní,
ať se tou vzpomínkou vzbudí.
Měsíčku, nezhasni, nezhasni!

ANTONÍN DVOŘÁK

nastupuje jako skladatel v době největšího rozvoje českého kulturního života, kdy Neruda, Hálek, Mánes a Smetana s nadšením vytvářeli bojovné české umění. Svých prvních velkých úspěchů však dobývá až v době, kdy všeobecně dochází ke společenskému úpadku a kdy Smetana již jako člověk dohasíná. Osmdesátá léta minulého století znamenají konec velkého revolučního českého vzmachu. R. 1876 umírá Palacký a jím odchází z českého života poslední skutečně veliký vůdce mladé obrozenecké generace. V té době nastává nesporně v našem národním vývoji silná stagnace.

Také díl Dvořákovy umělecké tvorby nese ve svém ideovém základě stopy tohoto konce století. Avšak největší část jeho skladeb představuje nejkrásnější umělecký odkaz, který stále bohatě platí u nás i ve světě a jehož cena stále roste, uvědomujeme-li si souvislosti tohoto díla s dobou jeho vzniku, uvědomujeme-li si, že toto dílo zůstalo v oné době zdravé, společensky prospěšné a že mělo vzácnou perspektivu platnosti do budoucna. Je především realistické, prosté v hudební řeči a obecně srozumitelné.

Bohatá melodika, strhující žár a vroucnost, půvabná poezie — to vše je zhuštěno v jeho díle. Tedy nikoliv pathos, tragika, mystika a impresivní barevnost rodící se v hudbě oné doby, ale výrazná a nade všechno hluboce básnivá hudba Dvořáкова stává proti všemu bolestinství a pathosu čistou radostí a lidovou prostotou, proti mystice zdravou lidovou, básnickou fantazií.

Z lidového základu Dvořákovy povahy rostla i jeho hluboká láska k lidové hudebnosti. Jeho bohatá melodika a rytmika zrcadlí nejméně vliv lidové písně a lidového tance. Kompoziční mistrovství vyrůstá z kořenů českého kantorského muzikantství. Dvořák tu dospěl k udivující virtuozitě. Lehkost, s jakou tvořil po čtyřicet let jedno velké dílo za druhým, dotvrzuje genialitu jeho nadání. Skladbu za skladbou by bylo možno brát, abychom byli udiveni jedinečnou svěžestí a důmyslností jeho kompoziční práce. — Moravské dvojzpěvy, Slovanské tance, houslový koncert, Stabat mater, Novosvětská symfonie, symfonické básně Vodník, Holoušek — kolik to je čistoty, kolik úchvatných nápadů instrumentálních, jak dalece mistrovská práce slouží v nejvyšším smyslu myšlenky díla!

A shrneme-li všechny živé znaky Dvořákovy hudby — její realismus, lidovost a mistrovství — vidíme, že každou melodií, každým akordem, každou hudební větou promlouval svou řečí, svobodnou, myšlenkově bohatou, jasnou, lidovou a radostnou — a českou. — Dvořákovu češtví bylo hluboké a opravdové. To ostatně nejvíc vystupuje ve vrcholné periodě Dvořákovy tvorby, v období jeho amerického pobytu. Není v Dvořákově tvorbě hlubšího a proto krásnějšího vyznání lásky k domovu nad »Novosvětskou« symfonií a violoncellový koncert.

Je tedy i hluboká národnost Dvořákovy hudby, která dnes podtrhuje jeho tvůrčí pokrokovost a cenu.

PRINC:

Vím, že's jen kouzlo, které mine
a rozplyne se v mlžný rej -
leč dokud čas náš neuplyne,
ó pohádko má, neprchej!

Můj skončen lov -
nač myslit naň?
Tys nejvzácnější moje laň,
hvězdičko zlatá v noc temnou -
pohádko moje, pojd' se mnou!

DVOŘÁKOVA RUSALKA

Dvořákův americký pobyt znamenal další prohloubení národního rázu, prohloubení vroucnosti jeho hudby. Ve vzpomínkách se přimkl ke světu českého lidu ještě úžeji. Po návratu do vlasti se vrátil do říše svého mládí, zvláště v symfonických básních podle Erbenových balad. Česká lidová poezie v nich rozkvetla s celou podmanivou krásou. Také ve dvou operách dal tehdy Dvořák našemu divadlu nejkrásnější české hudební pohádky — Čerta a Káču, Rusalku.

Tato baladická pohádková opera patří se Slovanskými tanci a »Novo-světskou« k nejoblíbenějším skladbám z díla A. Dvořáka. Přirostla k srdci českému posluchači a dovedla svým půvabem zapůsobit i na cizince, měl-li jen trochu smyslu pro poezii toho námětu a jeho mistrovský hudebně dramatický přepis.

Dílo vzniklo čtyři roky před smrtí skladatelovou (r. 1900). Pohádkový námět vyhovoval Dvořákově povaze myšlenkovou a psychologickou jednoduchostí a prostotou. Jaroslav Kvapil mu připravil libreto, napsané perem opravdového básníka. V celé své operní tvorbě neměl Dvořák textu, jenž by ve všech složkách tak plně vyhovoval nejtýpovějším vlastnostem jeho umělecké povahy. Kvapil napsal pohádku o vodní víle (námětově založené na motivech z cizích literatur — Andersen, Foqué), která se zamiluje do prince-člověka a chce se vyprostit z nadpřirozené moci svého pohádkového domova. Pozemskou láskou však brzy zrazena a zklamána, vrací se s věčným prokletím vodní říše do tůní svého rodného živlu, strhujíc v záhubu i toho, jenž ji zradil.

Dvořák chápal příběh Rusalčin bez metafyziky, prostě, jako půvabnou, moudrou pohádku, jako drama přírody a jejích živlů, rozrušených zásahem lidské vášně. Hledal ve svém zhudebnění klidnou, širokou a melodicky bohatě rozkvetlou lyriku — podal drama Rusalčiny touhy s krásnou vnitřní prožitostí a hluboce vnímavou bezprostředností. Jeho Rusalka je křečce poetická, jímavá svou velkou touhou po lidské lásce a vznešeným rysem pokorného sebeobětování a odpuštění. Z láskyplného zájmu na hlavních postavách opery a z hlubokého soucítí se smutným osudem Rusalky především tryská nevšední krása a silná vnitřní výraznost v hudbě tohoto díla. Síla a bezprostřednost této partitury není jen v bohatství krásných hudebních vět, ale také v tom, jak tyto věty se pevně váží s dramatickou náladou scény a jak jsou podpírány několika výraznými základními tématy, které hudební stavbu celé opery organicky jednotí. V celém díle vyniká mistrovská dvořákovská instrumentace, která tu hýří nejen barvami podivuhodných odstínů, ale především znamenitě vystihuje onu křehkou atmosféru pohádky.

OPERA STÁTNÍHO DIVADLA V OSTRAVĚ,
laureát státní ceny

ANTONÍN DVORÁK

RUSALKA

Opera o 3 dějstvích na libreto J. Kvapila

Dirigent: Bohumil Gregor
Režie: Ilja Hylas
Sbormistr: Jiří R. Miša

Výtvarník: Jiří Dvořák j. h.
Kostýmy: Švecová j. h.
Choreografie: Emerich Gabzdyl

Princ	Jaroslav Kachel Jiří Zahradníček
Rusalka	Zdeňka Diváková Milada Šafránková
Ježibaba	Ludmila Komancová, nositelka vyznamenání »Za vynikající práci« Bronislava Taufrová
Vodník	Dalibor Jedlička Karel Průša
Cizí kněžna	Blanka Vaňková j. h. Emilie Žáková j. h.
Hajný	Lubomír Procházka Radoslav Svozil
Kuchtík	Věra Nováková
Žínky	Marie Burešová Věra Heroldová Dagmar Průšová

Inspicent: Karel Štverák

Text sleduje: Marie Pečínková

Premiéra 3. dubna 1960 v divadle Zdeňka Nejedlého

ZPĚV V SÍNI:

Květiny bílé po cestě,
po cestě všude kvetly,
hoch jel a jel k své nevěstě,
a den se smál tak světlý.

Nemeškej, hochu, k milé spěš,
dorosteš záhy v muže,
zpátky až tudy pojeděš,
pokvetou rudé růže.

Květiny bílé nejdříve
úpalem slunce zašly,
ale ty růže ohnivé
svatební lože krásí.

VODNÍK:

Na vodách bílý leknin sní,
smutným ti druhem bude —
pro tvoje lože svatební
nekvetou růže rudé!

JAROSLAV KVAPIL O SVĚ RUSALCE

Kdo zná povídku »Undine« od německého básníka de la Motte Foqué, Andersenovu »Mořskou pannu« a starofrancouzskou pověst o Meluzině — snadno najde v zárodcích mé práce ozvuky těch zkazek a povídek. Nešlo mi o motiv dočista nový, šlo mi jen o pohádkové ovzduší a veliký jeho lyrismus. Ale protože těchto motivů využil v moderní literatuře nedávno i G. Hauptmann pro svůj »Potopený zvon«, chci tuto výslovně dovést, že moje pohádka nijak není přímým ohlasem díla Hauptmannova, tkvíc naopak svým dějem v týchž starších povídkách nebo lidových zkazkách, jichž ani Hauptmann nerozpakoval se užítí.

Naopak leckdo pozná, že jsem si zašel pro dějový detail jinam, totiž ke svému zamilovanému Andersenovi. Scéna třetího aktu, kdy čarodějnice svádí Rusalku, aby prolila na svou záchranu krev milencovu, je vzata přímo z Andersena. I netřeba připomínat, že mou čarodějnici není Hauptmannova Wittichen, třebaže se tato v českém překladu »Potopeného zvonu« jmenuje náhodou Ježibaba. Pohádkové funkce dvou těchto mocných stařen jsou zcela rozdílny.

Rád bych vůbec, aby tato moje práce nebyla pokládána za pouhé libreto k opeře, za pouhou nesamostatnou a literárně lhostejnou odliku jiných děl. Myslím ostatně, že přes různé motivy starší a nikoliv výlučně domácí je v mé pohádce dosti živlu lidově českého, a duchem i formou chtěl jsem se přimknouti k nepřekonatelnému vzoru naší balady, k Erbenovi, k jehož »Lilii«, »Vodníkovi« a »Zlatému kolovratu« je v mé pohádce mnohem blíže, než k mnohým vzorům cizím. Snad právě tento ráz mé práce získal pro ni skvělé umění Mistra Dvořáka.

V Praze v říjnu 1900.

Jaroslav Kvapil

RUSALKA:

Proč volal jsi mne v náruč svou,
proč tvoje ústa lhala?
Teď měsíční jsem vidinou
v tvá muka neskonalá.

Teď tebe šálím v nočních tmách
je zneuctěn můj klín,
a s bludičkami na vodách
tě svedu do hlubin.

Tys hledal vášeň, vím to, vím,
již já jsem neměla —
a teď-li tebe políbím,
jsi ztracen docela.

OBSAH OPERY

I. DĚJSTVÍ

Lesní palouk s jezerem ožívá v měsíční noci zpěvem a tancem lesních žínek. Jen Rusalka sedí osaměle v teskném zamyšlení a v touze po princí, který sem často přichází, aby se osvěžil ve vlnách jezera. Rusalka touží se stát člověkem a získat princovu lásku. Marně ji varuje tatíček vodník i čarodějnice Ježibaba, u které hledá pomoc. Od čarodějnice se dozví, že stane-li se člověkem, zůstane pro všechen lidský sluch němá, a ztratí-li lásku, že jí vrhne kletba vodních mocí zpět v hlubiny a zahubí i prince.

Neotřesená ve svém rozhodnutí podstoupí Rusalka u Ježibaby proměnu v člověka a jako venkovské děvče se setkává u jezera s princem, který podmaněn její krásou ji odvádí do svého zámku.

II. DĚJSTVÍ

Na zámku se chystá velká svatba prince s dívkou-Rusalkou. Mezi pozvanými hosty je také cizí kněžna, která ze žárlivosti častuje Rusalku i prince jizlivostmi. Chladná nemá nevěsta nepřipoutala prince natrvalo, záhy podléhá vášnivější kněžně a Rusalka s bolestí poznává tuto změnu. Ve vlnách jezera tuší Rusalčin smutný osud i vodník, který se za noční slavnosti setká s prchající a zoufalou Rusalkou. Marně se pokouší vymanit prince z kněžnina objetí. Je odmítnuta a naplňují se slova Ježibaby. Zrazena vrací se Rusalka do vodní říše a také v lásce nestálý princ je opuštěn hrdou cizí kněžnou.

III. DĚJSTVÍ

Palouk s jezerem, kde Rusalka dříve prožívala své milostné touhy po princově lásce, je nyní dějištěm jejího věčného utrpení. Ježibaba radí, aby Rusalka smyla prokletí krví toho, jenž ji zradil. Avšak láska Rusalčina je daleka takového činu. Raději sama propadá věčnému prokletí.

Také princ je stížen kletbou. Jeho hajný a kuchtík hledají pro něho pomoc u Ježibaby, prchnou však, když se náhle objeví vodník.

Touha po zmizelé Rusalce žene prince znovu v místa jejich prvního setkání. Za měsíční noci jí nalézá u jezera jako bludičku a v jejím smrtícím polibku nachází znovu své ztracené štěstí, svůj mír i záhubu. A Rusalka neosvobozena se vrací do hlubin jezera.

Antonín Dvořák: Rusalka. — Program vydalo Státní divadlo v Ostravě v redakci dramaturgyně H. Šimáčkové, sestavila prom. hist. Eva Sýkorová. V programu použito původního znění Kvapilova textu. Obálka Jiří Dvořák, typografická spolupráce R. Mikeska. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., Olomouc, závod Ostrava, provozovna 22, Hollarova ul. 14.
Cena 1,50 Kčs.

11-01076